

ADAHOONILIGII

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2 NO. 9

WINDOW ROCK, ARIZONA

July 1, 1947

NAABEEHÓ ŁA' BIDINE'É YILÁAJI' NAAZÍINII NA' NÍZHOOZHÍ DÓO NÍLCH'I BEE HANE'É GHOLGHÉ-HÍGÍÍ YII'JI' BIDINE'É YICH'I' HADAHAAASDZÍÍ'

KOHOOT'EEDAA' WAASHINDOONGOO NA'ASDEE'GO 'AADI BAA YA-DAATI' YEE NIHA T'AA 'AKODOOLNIIL

Howard W. Gorman

¹ Kwá'ásiní 'adahwiis'áago, sik'isóó, shahastóí, sáanii. Díidí k'ad kodóó nihich'i' haasdziihígíí t'áa díkwíí da'alzhiníji' nihich'i' yádeeshtih. Neeznáa dah'alzhin dóó t'ííhí biláhago bee shá hoo'a'. 'Ako díí k'ad bee nihit hodeesh-nihígíí t'éiyá kóhoot'éédqá' nihihastóiyéé Hastiin 'Adiits'a'í dabidii'níí nt'ée'ée 'éidí ha'a'ahgóó na'azh'eezh yéé, jó 'éí t'áa díkwíigo da nihit ch'ídeesh'áat baa ndahast'íid yéé 'áadi. Díidí k'ad Ła' náahai yéédqá' daats'í t'éiyá 'ákqó na'azh'eezh. Hastóí béesh bqgh dah

K'ADEE TALTE'AAH NDEEH

'Azhq tsinaa'eef tó bii' hadibíjh ndi doo hah tált'áah yilts'íid da. 'Éí Ła' doo hoł bédahó-zingóó biniinaa t'áadoo hodina'í tó ndahatseed. Kódaat'éhígíí 'atdó' Łichíí 'Ałná 'Asdzoh deiłnínígíí yínda'niłtin.

naaznilí, da'níłch'ishídéé' díkwíí shíí dah haz'áqádeé', 'éidí yit 'ákqó naaskai ni'. 'Ako 'éí 'áadi Wáashindoon t'áadoo le'e yit yaa ndaat'íinii, kéyah binanit'a'í danilíinii, 'índa náhást'éí dah naháztánígíí, 'áádóó 'Ak'iiyídi yah 'anáhjah Kináhálgaiídi, 'índa 'Ayaai di yah 'anájahígíí, 'áádóó béeso kóoní nihikéyah bikáá'góó bee nda'anish binii-ghé ninádei'niłígíí, 'áádóó 'Indins binanit'a'í, dóó daashíí néelqá' Bilagáana yit ndaha'áii, jó 'éidí yit 'ahit ndahasne' lá. 'Ako ts'ídá t'áa 'íighisíí bee nihich'i' 'ándahazt'i'ii, bee nihide'ádahoot'é da-

nilíinii, ts'ídá t'áa nihit bédahózinígi 'át'éego nihá yaa ndahasne' lá. 'Ako 'éidí dabíists'áq'go yit ndahasne' lá.

'Aádóó 'índa ts'ídá t'áa 'aaníí nihich'i' 'anáhoót'i'go kéehoht'íí lá. Jó kóda bi'doo'niid lá nihinant'a'í danilíinii. 'Azhq 'ákódzaa ndi k'ad Ła' náahai lá. 'Ako t'ah ndi t'áatáhagi 'át'éego nihich'i' 'ándahazt'i' danilí. T'ah doo ha'át'éhígi da Łahgo nihá 'álnéhígi da. Bee nihich'i' 'ándahazt'i'ii ts'ídá t'ah ndi t'áatáhagi 'át'éego bee nihich'i' 'ándahazt'i'. 'Aádóó bee nihich'i' 'ándahazt'i'ii t'óó tsé'édin danéeséet nahalin. T'óó náas kódaaniit. Jó kó-t'éego k'ad nihit bédahoozin. 'Ako ts'ídá t'áa baa ndeii't'íni baa ndeii't'íigo, dóó ts'ídá t'áa baa dahwiilne'e baa hwiilne'go ts'ídá t'áa kót'éego t'éiyá Wáashindoon t'áa ha'át'éhégo da nihíká 'adoolghoł. Jó kót'éego baa ntsá-hákees. Díidí níléi Hwéeldidéé' dah nídadii'néhéedqá' nihidine'e Wáashindoon yit 'ahada'deest'áq' lá; 'áko 'íidqá' Wáashindoon yee 'ádee hadoodzii'go 'áníí lá: Díidí niha'átchíní hastqá bináahai dóó hastq'áadah bináahaiji' nida hohníł dooleet, 'áko tádiin níjaa'góó 'ákqó 'ólta'ígíí bá yí'nił dooleet. 'Índa bá da'ólta'ii t'áa bii' naazíigo bá yí'nił dooleet. Jó kót'éego Hastóí yéé Wáashindoon yit 'ahada'deest'áq' lá. Jó 'éí k'ad ts'ídá tseebídiin náahaiídqá' 'áhóót'íid, 'áko ndi k'ad nihikéyah bikáá'góó da'ólta'ígíí t'ah doo ts'ídá t'áa 'íighisíí náas kódaanéeh da. T'óó tsé-ediní da nihits'áq' 'atłh'i' 'ándaalne'go 'át'é. 'Índa 'átchíní yígíí t'ah doo ts'ídá t'áa 'ídahoot'aah da lá. 'Índa k'ad t'áa díkwíí da'ííŁa', Bilagáana bizaad-

(Page 2 bikáa'gi baa nááháne.)

NAATS'OZI BISILAAGO YEE ŁA' NIHITAAGHAA LA

² California hoolghéedi haa'í shíí Bilagáana Ła' Bruce joolghé léi' naal-ghéhé bá hooghan góne' nizhdi'yootnih biniighé yah 'ajíiyáá nt'ée'. Náats'ózi Ła' 'ákone' naagháa lá jiní. Díí Náats'ózi t'óó bik'ízhnighaligo béehojoosíid jiní. Tomoya Kawakita t'éiyá gholghé jiní. T'áa hazhó'ó yá'át'éehgo hadít'é jiní. Díí Bilagáana Bruce gholghéhéé t'éiyá da'ahijigánéedqá' Náats'ózitah-di yisnáah jilíí nt'ée'. 'Ako díí Náats'ózi 'áadi siláago dabi'disnánéé 'ayóó 'atíł'íí nt'ée' jiní. Nihisiláago dabi'disnánéé Ła' 'atídabi'dil'ínígíí ndabi'ditseed jiní. Łah t'éiyá Náats'ózi nihisiláago yéé Ła' tó chqá' 'adaat'ei da bił danilí-nígíí yiih dayiisxan jiní. 'Ako díí siláago yéé haná'nahgo nát'áq' taah ndeit-gohgo ghónáásdóó siláago yéé t'áa tághí'ji' daaztsq' jiní.

Díí Californiadi Náats'ózi yéé béehojoosíidgo t'áa bikée' joogátgo chidí yiih yilghod jiní. 'Ako chidí binumber t'éiyá naaltsoos bikáa' 'ajiiłaa dóó yah 'ada'iiniłtii F.B.I. daolghéhígíí Ła' bił hojoolne' jiní. 'Aádóó díí F.B.I. daolghéhígíí Náats'ózi yéé yik'ídaneeztqá' dóó ndayidéetkid jiní. Nt'ée' t'áa 'aaníí tseebíí náahaiídqá' Náats'ózi bikéyahgóó 'áadi náá'íidóotah yiniighé 'ákqó 'anáadzaa ni' jiní. T'áa 'áadi naagháago 'anaa' hazl'íí dóó t'óó Náats'ózi yá 'ata' halne'go binaanish silíí jiní. Łah 'áadi siláago yit halne'go United States-di 'atah shighan nt'ée' ní jiní. 'Aadi néinídzáago danidiyiilghéet dabiłni jiní siláago yéé.

YA'IISHJAASTSOH TSEEBIIGOO YOOKKAAŁGO 'AŁAH 'ALEEH

³ Naabeehó dine'e binant'a'í Béesh Bqgh Dah Naaz'ání dabidii'nínígíí Ya'iishjáastsoh ndízidígíí tseebíigóó yootkátgo Tségháhóodzánigi 'álah náadoodleet jiní. 'Ashdla'áadahgóó yootkátgo t'éiyá bee nihoot'áq' nt'ée'. 'Éí k'ad Łahgo 'ánalyaa. Bilagáana Ła' 'Indin Claims Commission daolghéego sinil ha'nínéé binaanish dadooleetígíí shíí Ła' t'áa 'íighisíí 'agháadi baa yádadootih biniighé 'álah náá'ádlee.

NAABEEHO NIIDLIIINII WAASHINDOON BIKÁ 'ANEIIJAHGO YA'AT'EEH

⁵ T'áqts'oh 'aktso ndízidéé bijí Na'nízhoozhídóo níłch'i bee hane'é gholghé-hígíí bighi'ji' diné ła' Albert G. Sandoval gholghéhígíí Naabeehó dine'é niidlíi-nii díí Wáashindoon nihikéyah nihá yinít'ínígíí biká 'anéiijahgo kéyah náásgóó na'aldlooshii ła' t'áá bikáá' ndaniidzood dooleet níigo yááłti'. Díí diné haadzí'-ígíí t'éiyá Lók'a'jígai hoolghéhéji ła'ts'áadahígíí náhásdzo gholghéego haz'ání-gíí bighi' Naat'áaniishchíín dabiidii'nínígíí nilí. 'Éí kót'éego haadzí':—

A. G. Sandoval

Naabeehó dine'é bikéyahígíí bi-k'í'dígałgo t'áadoo bee honíłtsxooígóó bik'í'dígał. Bilagáana díí k'ad Naabee-hó bikéyah yáqah hidikáahii díí k'ad t'óó 'o'ogalígo yik'í dahidighaałgo ha'át'íí lá yówéé' 'áhonóolin shíjgi Naabeehó dine'é kéedahat'íí lá danízin. Tsé ła-chíí' danít'í'ígíí dóó dził daní'áhígíí t'óó bik'í'ígalígo dayiíłtséehgo, 'áko bikáa'-gi diné dahináanii, diné yikáá' kéeda-hat'íinii ts'ídá yíní 'át'éegi doo bił bée-dahózin da. T'áá lá 'aaníí baa dzółníi-go, t'óó nízahónigo bik'é'égał ni. 'Ako ndi bee 'iináagi ts'ídá yíní 'át'éegi bee 'iináa dooleetgi t'éiyá łaahgo 'át'éego 'át'é bikáá' jiiináagogo.

Jó 'akonee' na'aldlooshii t'éiyá bee hiníí'ná ha'níigo t'áá 'éí t'éiyá saad nilí.

HOWARD GORMAN ****

go da bąqah hadoogoł dazhdííniid lá 'ał-dó' ha'a'ahdi. 'Éí 'aadéé' 'éí Nahash-ch'idí honít'í', Tóhaach'í' honít'í', 'aa-déé' bee ha'át'éhégo da kéyah hasht'e-dahodoolníł dóó bee k'ééda'dilghééh dooleet. Díí la' 'ałdó' nihá kólyaago t'áá 'íighisíí nihá yá'át'ééh dooleet yéé-ni'. Doónee' t'áá 'íighisíí bee da'dii-t'íjł da ndi t'óó bee 'iinánigo bee kéé-hwiit'íj dooleet daanigo yee hadaasdzí' lá.

'Aadóó díidí táadi miil dóó ba'aan hastąqadi neeznádiin nihitsíłke' é dóó ni-hich'eeke' é níléi 'ana hólqodi 'éí 'áadi binaanish daazłí'. Díidí k'ad díkwíigo shíj dah haz'ą da'ahijoogą'góó ts'ídá t'áá 'íighisíí nihidine' é bee nihik'íhiil-'aahgo nihí 'ałdó' 'atah 'ak'ehdadees-dłí'. Jó 'éí bąqgo nihisiláago nihich'ee-ke' é dóó nihitsíłke' é ndaazbaa'ii béeso bada'ii'níł dooleet ha'níigo, k'ad 'éí dooda dabiid' doo'niitgo 'át'éé lá. 'Éí 'ałdó' yaa ndaast'íjł hastóí ha'a'ah-góó naaskai yéedąą'. 'Akó 'éí bee ba-deet'ą. 'Ako t'áá díí Bilagáana 'ashii-ké dóó 'at'ééké ndaazbaa'ígíík'ehgo ts'ídá t'áá 'ákót'éego béeso bada'ii'níł-gi 'át'éego béeso bada'ii'níł dooleet ho'doo'niid. Díidí yígíí t'éiyá t'ah ndi baa hwiinít'íjgo 'át'é.

Díí k'ad kót'éego yisdá diikah. Ts'ídá t'áá 'íighisíí yá'át'éehgo nihá yaa ndaat'íj dooleet níléi 'adahwiis'áágóó. T'ah ndi nihich'ooní dahólqogo 'át'é, kwá'asiní. Díí k'ad t'áá kódígo nihi-ch'í' hadeesdzih.

'Ako bich'iyą'ígíí bik'í'dígałgo dóó bi-k'íłtsíhodikosgo 'éí łaahgo 'áboolíł naha-lin. Hoł béełhózingo kwe' é t'áá bikáá' jiiináago nináhaháahgo hoł béełhoozjijh. Náhást'éí náhidizíidji' níłtsą 'ádingo nínádízí'. Ghąqji' ndízidígíí bini dóó 'aak'ee haleeh dóó yihah dóó níléi dąq haleehji' Ya'iishjáášchilí biniji'. Ko-ji' níłtsą 'ádingo nináhálzhish. Bee ha'át'íi da hináa dooleet yéé dóó bee di-łléé' dooleet yéé bąqah 'ádin. Jó 'akon 'éí bee ntsáhákeesgo dibéhígíí taah ní-danilka'go haashíj nízáadgóó ndadíníł-ka'. Tóoji' bá danízaad 'akon. 'Akoh-go biniinaago jó 'akon bich'í' ndahwii'-nánigo da'adłąqgo nináhálzhish. 'Índa díí t'áá nihí chodeiil'íinii dóó deiidláa-nii ndi t'áá 'ákót'é. 'Atéhát'ínigo ha-át'éhégoó da t'áá shqo tsinaabąqs da bee tó 'ádąqah ndahidiidzídigo da'íidłą. 'Ako tó t'áá shóozt'e' shíj bíhólníihgo deiidląqgo dóó niha'átchíní deiidląqgo 'át'é. Tó ła' ba'át'e' dahólóonii, ha'á-t'íi da da'agháanii bii' dahólóonii dei-đłąqgo, 'aadóó yik'ee kahidikáahgo, ła' hajooba' 'ádaanił jó 'akon. 'Ako 'éí ła' ndanihiłtseed. 'Índa t'áá shqo níłtsą haleeh yéeni', t'áá shqo nihee hodiłłhée shíjgo, t'áá 'ádíłaahee nihik'íji' yada-yiigha'go, t'áadoo hazhó'ó łaeh yitsóhí haashíj néeląq'go honooj hayázhi 'á-deile'. Łeezh yá'át'éehii nanise' bikáá' hodooleet yéé háájí shíj 'ahi'eeł.

Háálá díí nihikéyahígíí doo 'aso-hodoobéézhgóó yanáalk'id, dził t'éiyá nilí nahalin. Honooj t'éiyá 'át'é naha-lin. Dąqgo t'ł'éé'go ndi deesk'aaz. 'Éí bąq nanise'ígíí t'áá 'atéhát'ínigo nani-se'go náhah. Hastąq ndeezidji' baní'-dít'ááh nahalin. 'Ako ndi hastąq ndee-zidji' nooséłéeni' yitsohgo níyol t'éiyá niná'ádíłtéehego dínóoséłéé yich'í' yaa nichí'. 'Ako ts'ídá t'áá táá' ndeezidji' daats'í t'éiyá t'áadoo le' é ndanise'. Ya'-iishjáástsoh bini lá, Bini'ant'ąqts'ózí bi-ni lá dóó Bini'ant'ąqts'oh bini, t'áá kódí-go, t'áá tá'í ndeezidgo bighi' ha'át'íi da nanise'go baní'dít'ááh nahalin. 'Aá-dóó 'índa 'í'niihahígíí níyol; níki'ádíł-tsxisgo nihee 'í'niihah. 'Aadóó dichíł yéé chíł bił háadaayotgo, t'áá 'éí 'atí-nihíł'íj dóó t'áá 'éí nihina'aldlooshii yéé 'atíł'íj.

Jó kót'éego nihíł haz'ąqgo 'át'é; 'áko díí k'ad ts'ídá t'áá 'áníłtso díí nihi-kéyah bikáá' kééhwiit'ínígíí kót'éego 'éí

nihí nihíł béełhózin. 'Azhą 'ákót'éego nihíł haz'ąq ndi doo biniinaa ha'át'éhé-go da 'ádadii'nii da dóó doo biniinaa ni-híł hodił'ąq da. Ts'ídá t'áá 'ákónááhoo-t' é nahalingo nahaz'ą 'e'e' aah biyaaaji-go 'adahwiis'áágóó. 'Ako t'áá nihiké-yah nihíł si'ánigi 'át'éego nináadahas-t'ą. 'Akóq t'éiyá Bilagáana kéedahat'íj. 'Akóq Bilagáana kéedahat'ínígíí t'éi-yá 'ał'ąq 'át'éegi béełhóziní nahalingo 'át'é. T'áá díkwíłt'éhé Bilagáana díí k'ad nihikéyah bikáá' kééhwiit'ínigi 'á-honíłtsogo t'áá díkwíłt'éhé Bilagáana yikáá' kééhat'íj. 'Ako 'éidí yígíí nízahónigo yee dahiná. Háálá binahodeez-kaadgo yikáá' dahiná, 'éí bee 'át'é. 'A-ko díí nihí t'éiyá k'ad kónishéígo nihíł haz'ą nahalin. Hastądiindi miil niil-t'éego k'ad bikáá' kééhwiit'íjgo 'át'é, jó 'akon. 'Ako Bilagáana bikáá' nii'nilgo 'éí miil ndi doo bíighahgóó yikáá' kéé-hat'íj dooleet, t'áá díkwíłdi neeznádiiní daats'í yikáá' kééhat'íj dooleet. Kohgo t'éiyá t'áá yíní 'át'éegi yikáá' kééhat'íj dooleet. 'Ako nihí t'éiyá ti'hoo'nihee 'ach'í' nahwii'ná bił bikáá' kééhwiit'íj. 'Ako kéyah nihí'oh neel'ą. 'Ako 'éí 'a-zhą 'ákót'éé ndi, 'ákót'éé dóó bíłahji' nihąqah niizháash, doo baa 'áháyąq da yígíí biniinaago t'óó nihąqah niizháash. 'Éí k'ad haashíj nízáadgóó deizháash. Ha'át'éegi da 'áhá'nii łaeh, doo ndajót-kad 'ádzaa da, ha'nii łaeh, 'áko 'éí łaah-góó 'ákódaadzaago nahaz'ą. Łahgóó t'áá 'ashja da'ósín nahalingo nahaz'ą. Jó díidí yígíí k'ad bee nihich'í' haas-dziih, 'ałtah 'áasjłtóó.

Na'aldloosh bee dahinohnáanii, na'aldloosh bits'ąqđóó 'ada'dołnahii, 'éí díí k'ad Wáashindoon doo ha'át'íi da bee baa yáshti'góó nihich'í' haasdziih.

Na'aldlooshii bits'ąqđóó 'ada'doł-nahii haa'ishą' díí k'ad kéyah nihits'ąq' niizháshígíí ha'át'éego da baa 'atíhá-t'íjgo níik'e ts'ídá t'áá yit'éhé yit'éego 'ahool'áa dooleet. Ts'ídá t'áá bikáá' dóó na'aldlooshii da 'ada'ałnahgo 'a-hool'áa dooleet. Wáashindoon kónigo yee nihíká 'análgho', jó 'akon. 'Ako ha'át'íi da 'ayáhągo yidziih nahalinígíí baa 'atíhát'íjgo ha'át'éhégo da t'áá yá'-át'éehgo 'ándoolníł ha'nínígíí k'ad Wáashindoon yee nihíká 'análgho', 'A-ko 'éí nanise' kéyah biká'ígíí k'ad łaeh daasganígíí yá'át'éehgo náhiidoolnaat jó nihíłni 'akon. 'Ako díí k'ad nihidi-ne' é, Naabeehó dine'é daashíj néeląq' t'ah ndi doo hazhó'ó yik'ida'diitjijh da. 'Ako Wáashindoondéé' t'éiyá nihá yoo-łjgo 'éí yąq 'áníhiłní. Díí k'ad kéyah 'ayáhągo nidziihígíí baa 'atínít'íjgo, baa háqah nínizingo, bik'íínéelniitgo yá'a-t'éehgo náhiidíłnaat. T'áá ni 'ánít'éego t'éiyá nihíłni. Łahdéé' bee nihíká 'anáshgho'go, 'aadóó ni bee shíká 'aná-níłgho'go, 'ahideetnáago bee 'ahíłká

(Page 5 bikáa'gi baa nááháne.)

'anáhi'niilchéehgo. Jó kót'éego haada nízahgóó yá'át'ééh 'ándiilnííł ní, 'akon. Yéęni' k'ad bits'qáji nohíinií haashíí néelqá' 'ákónóht'é, 'akon. 'Akwe'é k'ad Wáashindoon kónihíniínígíí Wáashindoon kót'éego shihodeez'q dadohní. Doo nihinaha'áii 'át'éé da. Nihá naha'áii 'át'é. 'Inahat'á gholghéii saad doo yá'áshóonii 'át'é. Ha'át'íi da diné yinaha'á ha'níigo bááhádzidii 'óolghé. Jó 'áko 'éi 'ata' dahóhne'ii, 'ata' dahóhne'góó dóó 'eii saad ndaah'á, 'akon. Diné Bilagáana doo deidiits'a'ii 'akójíníigo yidiits'íjigo haalá 'áhánéehgo 'áhá'ní, Wáashindoon shinaha'áá lá níigo kót'éego yik'i'diitíj. 'Éi baa 'inahat'á gholghéii t'áa 'ahtso yee yádaahtí. Nihá nahat'á ha'át'íi da sih bíká nahat'áii jó díí k'ad nihá bee yáti'. 'Ako díí k'ad béesh nihqgh dah naaznilií nohtq t'ahdii t'áa 'ákót'éego nihá náhodit'áahgo dooda bee bits'qáji ndinooh'ii 'akon. 'Ako t'áa 'aaníí k'ad bee sih hodooleet biniighé 'áhá'nínéęni' bee bits'qáji danohí. 'Ako hazhó'ó bik'ida'dootqago 'áko bee bich'íi dadoohteełgo, t'áa la' 'aaníí 'áníigi 'át'é, haa'ishq' bee bíká 'adiijah Wáashindoon 'ánínígíí, bidiní-ná yee nihíká 'adoolghoł. Dadidooh-niit' yéęni'. Nizhónigo ła' dooníitii 'á-t'éé ndi 'át'é, jó 'akon.

Tł'oh k'éédílghe, ch'il k'éédílghe baa na'aldeeh dooleetq, jó 'éi baa hwiinít'í. Nihá baa hwiinít'í. Ha'át'éhé-góó da 'akóq ch'il ƭeeh daashgáázh hadahodeezhchii'go nahaz'qáqgóó tł'oh biná'ígíí, ch'il biná'ígíí dibé yiyáanii, ƭíí yiyáanii díí k'éédadidoolgheet ha'níigo ha'át'íi da ndeikaaahii, ha'át'íi da nayéedadiitíjii yéedadeeztqago nłó di-joolí yidzaas nahalingo k'eelghéhígií hasht'ish bił danilmasgo kót'éego 'aadéę' chidí naat'a'í yee k'ideididooleet. Jó 'akon yidzaaz nahalingo kót'éego ni'góó nikiidoo'niłgo. 'Ako kodéę' bik'i nahóółtqago yá'át'ééh dooleet. 'Ako ndi 'éi nihí baa 'áhółyqago 'ákódoonííł. Nahóółtqago kodóó néidooshohgo kodóó néidootsoh, kodóó hiidoonaat.

'Ako díí k'ad 'aadéę' Wáashindoon kót'éego nihá naha'áago, 'áko 'éi nihinahat'á ha'níigo baa dahane'. 'Éi doo nihinahat'á 'át'éé da. Nihá nahat'á 'át'é. Wáashindoon yá'át'éehgo nihá naha'áhq doo yá'át'éehgóó nihinahat'á dadohní. 'Ako 'éi k'ad t'áadoo 'adadohníni. K'ad kodóó nihá nahat'áii la' 'át'éé lá, ha'át'íhii da bee yá'át'ééh dooleetii nihá binahat'áago la' 'áhá'níí lá. Jó kót'éego baa ntsídaahkeesgo dóó kót'éego béedasi'dootqago yá'át'ééh dooleet. Jó 'akonee' díí k'eelghéhígií 'ákólyaago, dah nishoojaa'góó ch'il ƭeeh daashgáázhgóó, díí k'ad kót'éego k'éé'doolyáago t'áa nihí baa 'adahółyqago 'ákódoonííłgo haz'q.

Díí k'ad nłéi Lók'ajigai dził ní'á bighqadi kóhooł'éédqá' shíjigo naakigo haz'q bíhoneestqá'. K'ad yá'át'éehgo tł'oh hólq. Diné ndilt'éego 'ádeideet'qago k'ad 'éidí yígíí bee ntsáhakeesgo k'ad yá'át'éehgo tł'oh náhii'ná. K'ad díí zhíní nizhónigo na'aldlooshii t'áa yich'í' neini'ingo nizhónigo náhiidoo'naatgo haz'q díí zhíní. Kónááhooł'éhé t'áa 'iighisíí bikét'óól yíłdziłgo kodóó nizhónigo bee 'iináago 'índa doo baa 'ayahoolnihgóó doo ƭeeh náadoogáashgóó haz'q. 'Ako 'éi baa k'adígíí 'ákót'éego baa ntsídaahkees kéedahoht'íj-góó, 'adahwiis'ágóó, bá 'ashja da'ósin-góó. Díí k'ad kót'éego baa ndaah'í, dóó kót'éego baa ntsídaahkees dóó baa yádaahtígo yá'át'ééh. Díí k'ad bik'ida'didooh'íj biniighé 'adanihi'di'ni 'ahtah 'áásjítóó. T'áa lá 'aaníí nihá nant'a'ndi ni. Háalá t'ah doo bínóhtáah da, dóó t'ah doo bíhooł'aah da. 'Ako ndi háadish dó' bik'ee'q q hodeezt'í. Háadish dó' t'áadoo bíhwiidoo'aał da. Jó díí t'áa bíhwiidoo'aałgo haz'q yidiiskáqgóó. T'áa lá 'aaníí ƭahji' bik'ee ti'hoo'níih nilj ndi. Jó 'áko t'áa 'ákwaá-nííł. Náásgóó yidiiskáqgóó, 'ahiilchííł-góó háahgi shíj 'ahideelchíj ndi. Háalá náás tsíhookos 'át'é, náás hoot'áat'át'é, sih bíká hoot'áat'át'é, 'akon. Jó 'akonee' na'aldlooshii bee hinii'ná t'éiyá dadohní. 'Ako t'óó t'áa 'éi t'éiyá baa saad nihighqago ch'ilígíí t'éiyá t'áadoo baa hwiinít'íní, ch'ilígíí t'áadoo náhiilnaahí. Ha'át'íi yidooghíjigo na'aldlooshii t'éiyá t'óó baa saad nihighq dooleet. Kwíinisingo díí k'ad bee nihich'í' haasdzíí. Jó 'akon. Díí kóní nihá 'ashja da'ósin-go nahaz'q.

Wáashindoon k'eelghéii nihá yisnil, jó 'akon. 'Ako 'ádaa dahidoht'aah nihíł dah ndahaz'qáqgóó. 'Akwe'é t'áa 'ashja 'ósin dadohníigo díkwínółt'é da bee ƭá'í ndahohƭeehgo kót'éego 'ádaa dahidoht'aahgo nihá k'éé'doolyáago yá'át'ééh. Chidí naat'a'í bee nihá k'éé'doolyáago yá'át'ééh. 'Éi doodago t'áa kónishéłigo nahaz'ánígíí t'áa nihí ha'át'éhigo da k'ééda'dohdle'go yá'át'ééh. Nihitahgóó naat'aaniishchíin naazdá-hígíí k'eelghéii bídayínóhkeedgo. Kót'éego k'ééda'dohdle'go t'áa nihí dibé bá 'atídaah'í, ƭíí bá 'atídaah'í, béega-shii bá 'atídaah'í. 'Aadóó níghohji' yá'át'éehgo na'aldlooshii 'ánadaahdle'go t'áa 'éi bee dahinohnáa dooleet. 'Éi 'índa ts'ídá t'áa 'ákónéehé ha'át'íi da bee hinishná dadohníinii, kót'éé dooleet. 'Éidí yígíí nihíiníshkeedgo 'ánihi-dishní, 'ahtah 'áásjítóó. Wáashindoon bił 'aht'odaah'niigho díí k'adígíí kéyah baa 'atíhat'í, kéyah ha'át'éhégo da dah ndahalcha'ígíí kódoonííł. Baa yikah dooleet nihidishníigo 'ánihidishní 'akon. Háalá ts'ídá t'áa 'éi t'éiyá nihizéé' naaz'q. Na'aldlooshii bee hinishná

TS'IHOOOSOGI GHODAHGO 'OLTA'-IGII 'ALNEEH

6 'Éé' neishoodii Ts'ihootsogi kééda-hat'ínígíí 'ádaaníigo t'áa hahí díí Ts'ihootsogi ghódaahgo 'ólta'ígíí 'áhodool-nííł daaní. Díí kwii naakits'áadahji' ni'iiltáahgo 'áhoolyaago 'éé' neishoodii bi'éé' danineezí danilíinii diné yá 'ólta' 'q q deíníłgíí ts'ídá t'áa 'éi t'éiyá naakits'áadahji' ni'iiltáhígíí nilj dooleet diné bikéyah bikáa'gi.

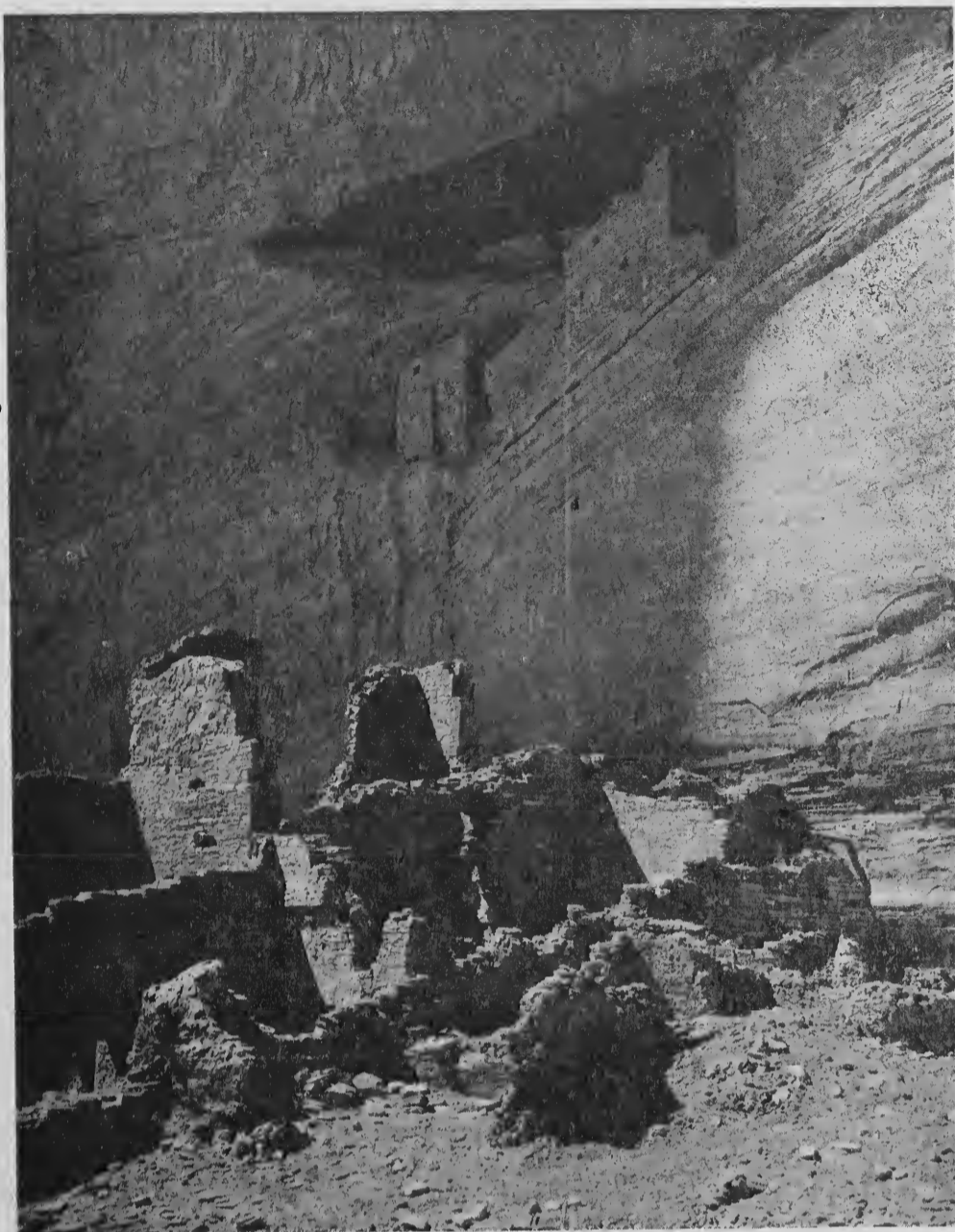
Ts'ihootsogi 'éé' neishoodii bi'éé' danineezígíí bá da'ólta'go k'ad dízdiiin dóó ba'aan díj' náahai dóó k'ad 'áłchíní táadi míil yilt'éego 'éé' neishoodii bi'éé' danineezígíí ehgo nahagháago bitsiit'áa tó 'ádaalyaa. Diné 'ashdla'áadah-di míil yilt'éego t'éiyá 'éé' neishoodii bi'éé' danineezígíí binahagha' yee 'atah danilj.

Dízdiiin dóó ba'aan díj' náahaiídqá' 'éé' neishoodii bi'éé' danineezígíí Ts'ihootsogi acres deíłnigo 'adahoot-ts'íisigo ndahasdzooígíí naakidi neez-nádiin bíghahgo ndayiisnii' dóó yikáa' 'ólta' 'adahoolaa.

TO DAALAAD

7 Díí k'ad kéyah bikáa' kééhwiit'ínígíí bikáa'gi doo nahółtqá' 'áhoot'éé-góó haz'q. 'Ako nihinaagóó t'éiyá tó dáálqad daha'níigo baa dahane'. Jó 'éi k'ad 'ákót'éego Iowa dóó Illinois dóó Missouri dahoolghéego ndahasdzooígíí bighi' tó dáálqadgo Bilagáana yéę haa shíj néelqá' dabighan yéę t'óó yik'i dahineezhchqá'. 'Éi tooh danilínígíí ghó'q dahaazgo'. 'Ako kin dah naazhja' yéę dóó k'ééda'dilghéhéęgóó da 'ahtso tó bitah daazgo'. Bilagáana haashíj néelqá' bighan yéę 'ádaasdiid jini. Bilagáana tsosts'idts'áadahdi miil yilt'éego daats'í díí tó dáálqadí dóó bits'áhoní'qáqgóó 'adahaasht'eezh jini. ƭa' shíj t'éiyá tó hanadadéęgo'go tsinaa'eeł bee yisdá daho'diisht'eezh. Jó 'éi k'ad ƭichíí' 'Atná'ásdzoh yá ndaalnishii 'áadi binanish dahólq.

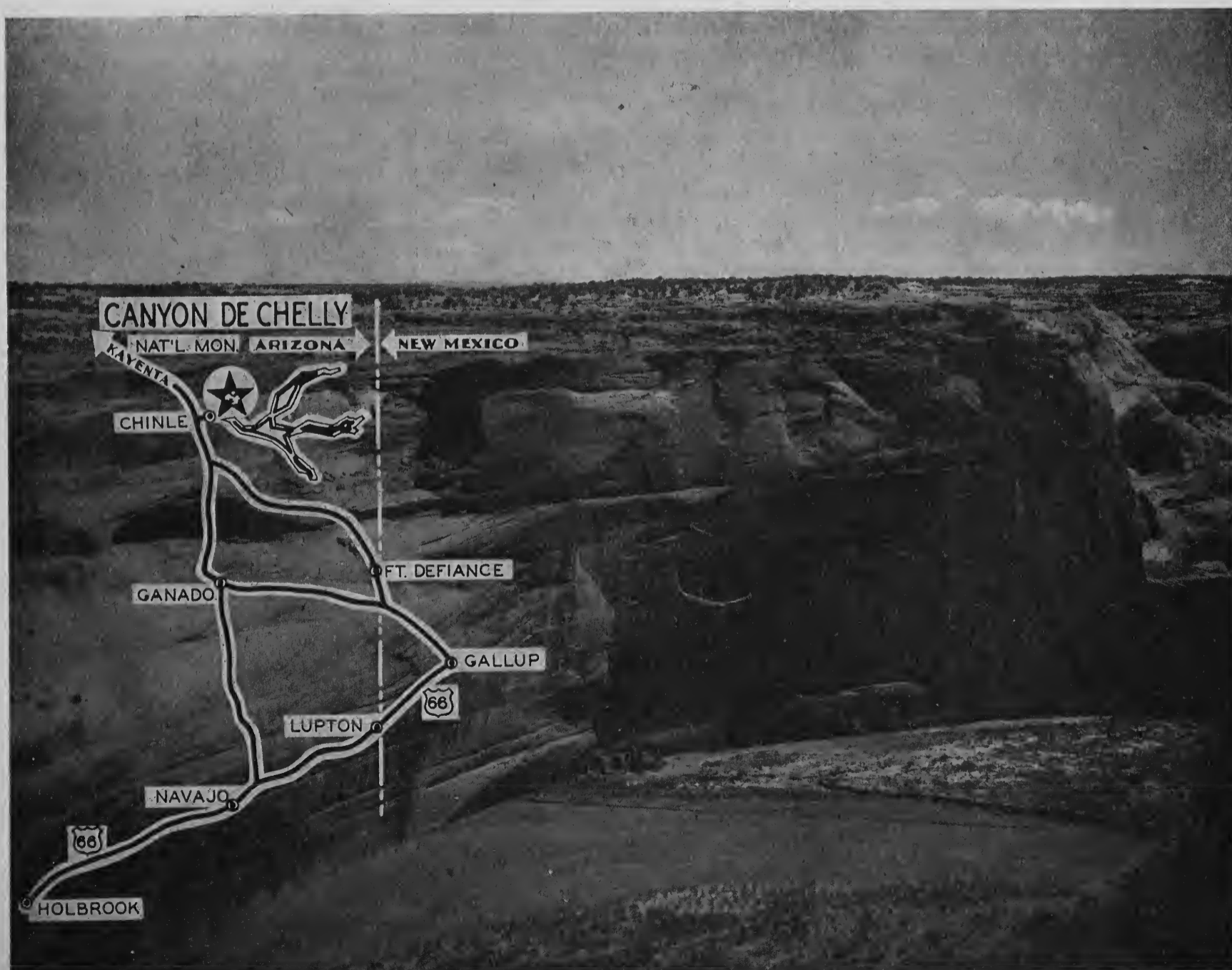
t'éiyá nihizéé' naaz'q. Jó 'akon t'áa ha'át'íhii da yidooghíjii t'áa 'ádingo dibé ƭqago bee shá haz'q dooleet dadohní. Doo shíj 'ádoonííł da na'aldlooshii 'éiyá t'óó bínáhii'niłgo, bich'iyq' t'áa géedgo. 'Éi baa díí kéyah 'ayáhago yidziihígíí t'áa ha'át'éego da baa 'atideiit'íjigo yá'át'ééh. 'Índa kéyah dahodiiłdaasgóó dahodii'eełgóó kq da bich'q qh nda'iit-sigo yá'át'ééh. Díí bee kéyah náás de-íniilts'q qd dooleet. Nihikéé' 'adahasdijid dóó niha'áłchíní léi', nihitsóóké léi', nihinálíké léi' náásgóó háahgi shíj kót'éego kéyahígíí chonáadayooł'íjigo hool'áa dooleet. Kwíinisingo Wáashindoon bił 'aht'odanoh'niigho nihidishníigo 'ánihidishní. Háalá t'áa 'éi t'éiyá bee 'ada'diilnah.

Naabeeho

⁸ Naabeehó bikéyah bikáa'gi díkwíigo haz'áq shíí baa hane' dahólóogo 'át'é. Jó 'éi 'ákót'éego Tséghi' hoolghéego haz'ánígíí baa hane' lq'í. Díí Tséghi' hoolghéhígíí Naakaiik'ehjí Canyon de Chelly hoolghé. Bilagáana 'ałdó' t'áa 'ákót'éego dayózhí. Ła' shíí Tséghi'gi t'áa ndaahkah dóo lq'ígóo nihít béédahózin. Díí Tséghi' hoolghéhígíí hótsoago tsékoohgo 'áhoolghé. Dóo díí tsékooh góne' lq'í dáda'ak'eh. Ła' t'éiyá 'Ane'étséghi' hoolghé. 'Éi Naakaiik'ehjí Canyon del Muerto hoolghé. Bilagáana 'ałdó' t'áa 'ákót'éego dayózhí. 'Ane'étséghi' hoolghéhéjé t'óó 'ahayóigo tsénii'go nahaz'á. Neeznáadiin dóo ba'aan dízdiin náahaií-dqá' daats'í t'áa 'éi 'Ane'étséghi' hoolghéhé góne' Naabeehó 'asdzání danilínígíí dóo 'átchíní bił t'óó 'ahayói ndabi'diztseed ha'niini'. Diné dajilínígíí háadi shíí ndajilzheehgo Naakaii siláago danilínígíí hatł'aabqáhdí 'asdzání yéé dóo 'átchíní yéé da 'altso ndeistseed lá jiní. Naakaii dajiiłtsqágo shíí 'Ane'étséghi' góne' Tséyaakiní náahoolghéhégi haa'í shíí tséníí' góne' 'ajííjéé' dóo ndazhdínéest'íí. Naakaii Ła' t'áa tsékoohdée'go haa heekai jiní. Ła' t'éiyá hakáa'dée'go haa niheekai lá jiní. 'Ako 'asdzání Ła' hazahóchí'go tsédáa'ji' hajisghod nt'ée' Naakaii hakáa'dée'go haa niheekai yéé dahwiiłtsqá jiní. Dahooltsqá dóo t'áa 'áaji' t'óó 'atk'i njikaigo bee'eldqohtsoh deiłnínígíí 'altso yee ndahastseed lá jiní. Doo Ła' tsédáa'ji' hajisghodgóó shíí t'éiyá doo 'ákóhoodzaa da dooleet nt'ée'.

Naabeehó díí Tséghi' hoolghéhégi kéédaha-

Bikeyah

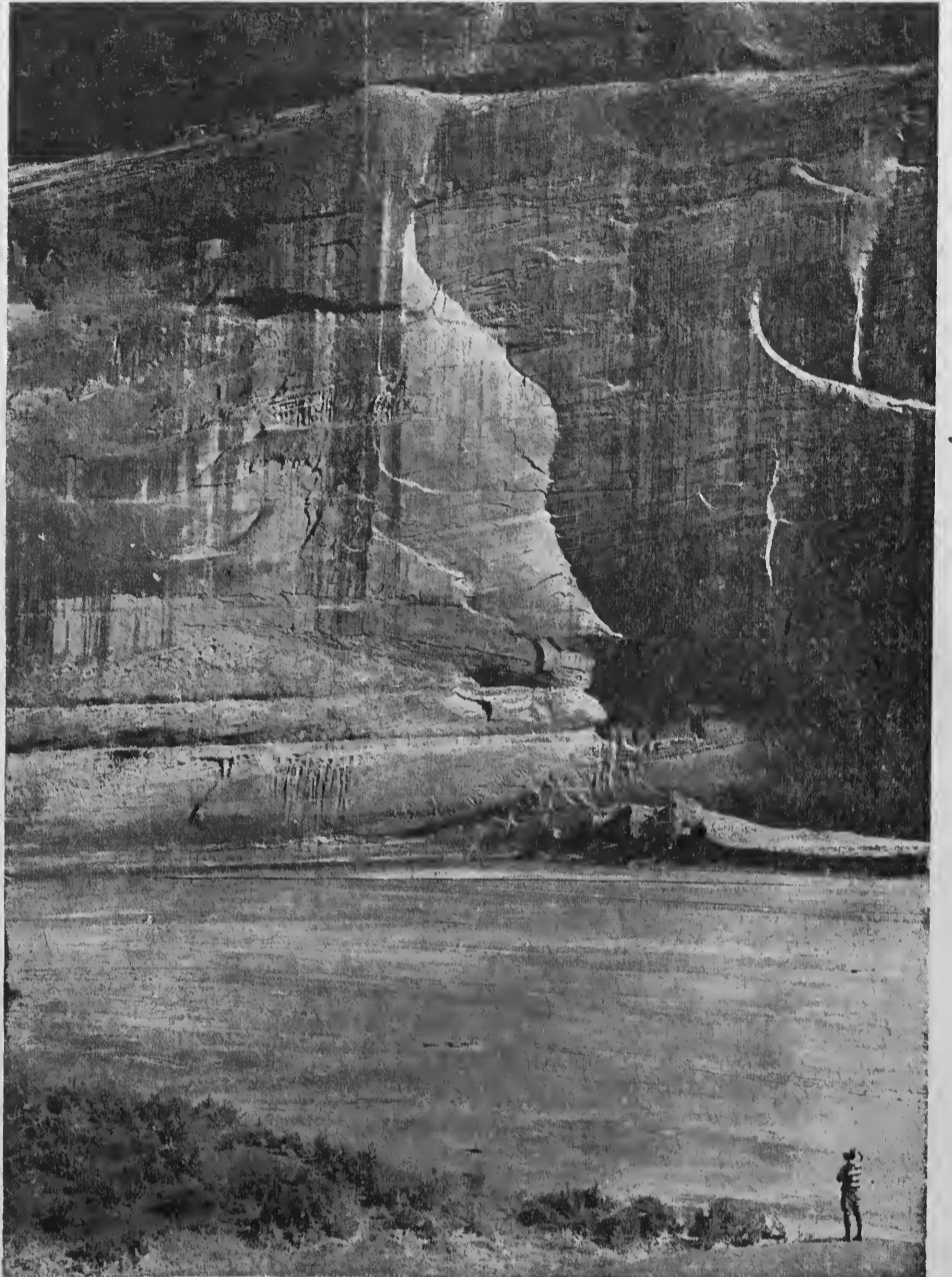
t'íigo haashíí néeláq' náahai. Bilagáana t'éiyá tsin k'íjich'ishgo bighi'di nda'neests'ee'ígíí bee bił béeedahózin. Díí tsin bii' nda'neests'ee'ígíí t'áá'á'í nináhahgo ła' bíhiniidééh jiní. 'Ako t'áá 'éí bee tsin bináhahígíí béeéhózin jiní. Lq'í ndahałtingo díí tsin bii' nda'neests'ee'ígíí daniteelgo ndaazt'i' łah jiní. Doo ndahałtingoó náhahgo t'éiyá 'adaałts'óózigo ndaazt'i' łah jiní. 'Ako tsin díkwii da 'ahqah sinilgo jinił'íigo t'áá 'ahidaałt'éego bighi' nda'asdzo łah jiní. 'Aádóó díí nteel dóó 'adaałts'óózigo nda'asdzoígíí 'ałk'eh njiiniłgo jółtah. Jó 'éí nináhahígíí yaa halne'. Scientists deiłnii-go t'áadoo le'é niyéeda'diitjhiígíí t'áá 'ákót'éego 'ashdla'áadahdi neeznádiin náahaigóó da nát'áq' ndayółta'. 'Ako díí Tséghi' nahós'a'gi tsin hoo-ghan bee 'adaalyaaígíí dayółta'go Naabeehó ła' neeznádiin dóó ba'aan tseebídiin náahaiídáq' hoo-ghan 'adayiilaa nt'ée' lá daaní jiní.

T'áá 'íídáq' 'ałdó' Naabeehó hasht'ish łaets'aa' 'adeił'íí nt'ée' lá jiní. 'Éí daats'í kiis'áanii yits'áqádóó yidahoot'áq'. Naabeehó łaets'aa' doo bikáá' na'ashch'qq'góó 'adeił'í. 'Ako ndi 'íídáq' łaets'aa' bik'i na'ashch'qq'go 'adeił'íí nt'ée' daats'í lá jiní.

'Aádóó hazhó'ó naalkaahgo díí Naabeehó kéedahat'íníji' hastáqdi neeznádiin náahaiídáq' daats'í koji' 'adahaaznáá lá jiní. Náhookos biyaadéé'go ndahaazná sha'shin. Háálá k'ad náhookos biyaadi 'Indins danilínígíí ła' k'asdáq' Naabeehó bizaad bił 'aheekt'éego yee yadaałti'. 'Éí bq Naabeehó dine'é 'áádéé'go hazl'íí sha'shin hwiindzin.

Naabeehó t'ah doo koji' 'adahanéhééq' t'éiyá Tséghi' góne' 'anaasází dabidii'nínígíí kéedahat'íí nt'ée' lá jiní. 'Éí ła' t'áá'áhadi miil dóó ba'aan hastáqdi neeznádiin náahaiídáq' 'ákwii kéedahat'íí nt'ée' lá jiní. Jó 'éí tsin bighi' nda'-

neests'ee'ígíí bee béeéhózin. T'áá 'ákwii kéedahat'íigo t'áá'áhadi miil daats'í náahai lá jiní. Jó 'éí haashíí daadzaago 'ásdjíd. Doo ndahałtin da hazl'íígo daats'í háájí da 'anáadahaas'ná. Jó 'éí 'áádóó bik'iji' 'índa Naabeehó dine'é 'áaji' 'adahaaznáá lá jiní. Naabeehó ła' díí 'anaasází dabighan yéé baa hane' bił béeedahózin. Hataałii danilínígíí ła' 'anaasází dayózhíigo daha-taál. Dóó shíí ła' baa hane' bił béeedahózin. Kwii t'éiyá Kiníí'-na'ígai hoolghéhígíí be'elyaa.

V.A. YA NAALNISHIGII DASHA' HAHGO LA' NIHITAH DOOGAAL?

⁹Veterans Administration yá naalnish-igíí Tségháhoodzánígi naaki siké, 'éi' ta' nihił béeedahózin. 'Éi' t'áa 'álah Naa-beehó 'át'é. Ła' Stanley Thomas Jr. gholghé. Ła' 'éi' Leigh Hubbard gholghé. Ła' diné yitahgóó tádígháahgo, 'ta' t'éiyá t'áa 'áłaji' Tségháhoodzánígi sidá. Nihitahgóó tádígháhígíí doo t'áa-łáhági bee hodina' da. 'Éi' baq' ta' bił nda'ahiyotzíih sha'shin. T'áqtsoh ndí-zídígíí (May) bighi' díi kwii naaltsoos biká' ígíí bik'ehgo nihitahgóó tádidoo-'ash. Díi nihił béeedahózingo doo 'ta' bił nda'ahiyotzíih da dooleet.

July 14	Greasewood Springs	Trading Post	9:00—11:30 AM
July 14	Dilkon	Trading Post	1:00— 5:00 PM
July 15	Cedar Springs	District Office	9:00—11:00 AM
July 15	Leupp	District Office	1:00— 5:00 PM
July 16	Tuba City	Council Hall	9:00— 5:00 PM
July 17	Kaibeto	School Building	9:00—11:00 AM
July 17	Inscription House	Trading Post	1:00— 5:00 PM
July 18	Kayenta	District Office	9:00—12:00 M
July 18	Dennehotso	Trading Post	1:00— 4:00 PM
July 21	Ganado	Church Building	9:00— 5:00 PM
July 22	Salina Springs	Trading Post	9:00—11:00 AM
July 22	Pinon	District Office	1:00— 5:00 PM
July 23	Chinle	District Office	9:00— 5:00 PM
July 24	Manyfarms	Trading Post	9:00—11:00 AM
July 24	Round Rock	Trading Post	12:00—1:00 PM
July 24	Rock Point	Day School	2:30— 5:00 PM
July 25	Lukachukai	District Office	9:00— 5:00 PM

Employees' Club—Phoenix Indian School

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are given here as examples. If you learn the sound of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word. It is not hard to read Navaho; it is written just as it sounds.

(a) gah, rabbit.	(ao) daolghé, they're called.	(k) kin, house.
(aa) saad, word.	(aoo) 'aoo', yes.	(k') k'ad, now.
(q) sá, old age.	(oi) deesdoi, it is hot.	(l) lq'í, many.
(qq) naadqá', corn.	(b) bááh, bread.	(ł) łá, much; many.
(e) dibé, sheep.	(ch) chidí, automobile.	(m) mą'jii, coyote.
(ee) 'azee', medicine.	(ch') ch'il, plant.	(n) ni, you.
(ę) doohęs, it will itch.	(d) diné, man.	(s) sis, belt.
(ęę) 'áádęę', from there.	(dl) dlóó', prairie dog.	(sh) shishish, it stung me.
(i) shí, I.	(dz) dził, mountain.	(t) tin, ice.
(ii) díí, this.	(g) gah, rabbit.	(t') t'iis, cottonwood.
(j) shj, summer.	(gh) bighaa', his wool.	(łł) łłah, ointment; salve.
(ji) djí, four.	bighoo', his teeth.	(łł') łł'oh, grass.
(o) tó, water.	bighid, his chest.	(ts) tsin, tree; wood.
(oo) tooh, body of water.	bighe', his son.	(ts') ts'in, bone; skeleton.
(q) sọ', star.	(h) hai, winter.	(w) 'awéé, baby.
(qq) dlóó', prairie dog.	bááh, bread.	(x) yiisxí, he killed him.
(ai) hai, winter.	(') 'a'áán, hole.	(y) yas, snow.
(aai) shinaaí, my brother.	'e'e'aah, west.	(z) biziiz, his belt.
(ei) 'éi, that one.	bito', his water.	(zh) shizhé'é, my father.
(eii) 'eii, that one there.	(j) jí, day.	bibéézh, his knife.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word, and then the second of those we give here as examples.

ni, you	ní, he says.
'azee', medicine	'azéé, mouth.
niłj, he is	níłj, you are.
doo, not	dóó, and.

ENGLISH SUMMARY

1. Howard Gorman, recently elected delegate to the Navajo Tribal Council, spoke over Radio Station KGAK in Gallup. Mr. Gorman reviewed the demands and recommendations of the delegation that went to Washington last year under the leadership of Henry Chee Dodge. Mr. Gorman points out the urgent need for schools and hospitals on the reservation, just as these same matters were described by members of the delegation. He also describes the present law enforcement agency on the reservation, pointing out its inadequacy to meet the needs of the people, and reminds officials of the fact that the tribe is still interested in a resurvey of the range. These and many other points are brought out by Mr. Gorman. The English text of this radio talk was carried in the Gallup Independent on May 26.

2. An American born Japanese, who served the Japanese government as interpreter during the war, was spotted in a California store by a former prisoner of war who had been mistreated by this same Japanese while interned in a prison camp where the latter served. The FBI was called, and the Japanese was taken into custody.

3. The date of the July meeting of the Navajo Tribal Council has been moved up from July 15 to July 8. It will last for four days. One of the major topics of discussion will be the choice of an attorney to represent the tribe with regard to the Indian Claims Commission.

4. Since last March the Gallup Radio Station, KGAK, has been offering a weekly program in the Navajo language. At first it comprised only a newscast, sponsored by several local traders, and delivered by Anselm Davis. In April KGAK generously donated 15 minutes of additional time in order to permit Navajo leaders an opportunity to speak concerning Navajo problems. The Gallup Independent carries the English texts of these radio talks in order to make them available to the white public. An opportunity to speak is available to anyone who desires it. The subject may be of his own choice provided it is educational, of general interest, and in harmony with regulations of the Federal Communications Commission. Any person wishing an opportunity to speak should get in touch with Robert W. Young at Window Rock. — The army has been experimenting with rockets at the White Sands, New Mexico Proving Grounds, and by means of instruments contained in the rockets, new knowledge has come to light regarding the area around the earth. It has been found that there are layers of cold interspersed with layers of heat.

5. Albert Sandoval Sr., District Supervisor from Lukachukai, and long time interpreter for the Tribal Council, spoke over Radio Station KGAK (Gallup). Mr. Sandoval asked the Navajo people to cooperate closely with the government in the proposed program for reseeding denuded areas of range land. Mr. Sandoval pointed out the necessity of acting quickly to save those areas which can yet be saved. He pointed out the incongruity of demanding increased numbers of livestock without first achieving a proportionate increase in available forage. The English text of Mr. Sandoval's fine speech was published in the Gallup Independent on June 2.

6. The Franciscan Fathers plan to build a new High School at St. Michaels. This will be a welcome addition to our present insufficient educational facilities.

7. The Middle West is experiencing a devastating flood which has destroyed a great deal of property, including the crops.

8. A feature article describing the Canyon de Chelly area, especially with reference to its historical relation to the Navajo people. Photographic illustrations are from Arizona Highways magazine.

9. The July itinerary of the two Veterans Administration men stationed at Window Rock.

Béeso t'áadoo le'é t'áa jinízin shíí bik'é njiléhgo shójoott'eelih 'oolghé. Bilagáana 'éi béeso 'ta' naaltsoos, 'ta' t'éiyá béesh ndaazbasgo, 'éi béeso yitní. Kalabahai dine'é t'éiyá 't'óo' daazganígíí t'óó' baq' yisht'eezhgo dabibéeso. Dóo Abbysinia hoolghéedi diné 'ashijh dabibéeso. Tibet hoolghéedi t'éiyá diné mandagíiya dabibéeso. Łahgóó t'éiyá dééh 'at'ch'i' daashjizhgo dahabéeso.

Naadiin táa' náahaiídqá' shíigo 'Indians danilínii kéyah United States gholghéhígíí biká'gi ndabi'diichihígíí t'áa 'altso citizens daniljii dooleet ha-níigo beehaz'ánii 'ályaa jiní.

Kwii t'eyá Casa Grande hoolghé. Phoenix hoolghéedi nahós'a'di 'áhoot'é. T'áadoo bii' hooghan da lágo 'a'k'idáq' Bilagáana yik'idaaskai jiní. 'Anaaké-t'áhi daolghéego 'áadi kéedahat'ínígí t'eyá kót'éego díí kinígí yaa dahalne' jiní:— 'A'k'idáq' hastiin léi' Dích'í'í gholghéego nihitah naagháa nt'ée' daaní jiní. Díí hastiinéé binaalte' naaki nei'eesh ní-t'ée'. Bitsi' dó' dóo baadaaní dó' hólóó nt'ée' jiní. 'Íldáq' díí 'Anaaké-t'áhi kéedahat'ínigi nanise' 'ádaadin nt'ée' jiní. 'Ako díí hastiinéé kin 'ádadiilníí nígo binaalte' yéé dził tsin yiniighé 'ayí'eezh jiní. 'Aádéé' nákaigo tsin bináa' dóo ch'il bináa' da niiníghíí dóo k'iidiiláago ch'il dahazl'í' jiní. Díí ch'il da dahazl'í'go t'áa hazhó'ó yá'át'éehgo kéedahojit'ígo t'á náahai jiní. 'Aádóo hastiinéé binaalte' yich'í' báhóochíidgo baa yóo' 'ahi'noolchqá' jiní. 'Aádóo yá'át'éehgo kéedahojit'ínéé doo 'ákódzaa dago dichin honáada'niigháq' jiní. 'Ako hastiinéé díí 'áhóót'íidígí yqah bini' biniinaa binaalte' yéé hanéineeztáq' dóo néini'eezh jiní. 'Aádóo yá'át'éehgo kéedahojit'ígo haashíí néeláq' nínáánáahai jiní. 'Aádóo hastiinéé binaalte' t'áa 'álah dóo bitsi' dóo baadaaní yéé dah néidii'eezhgo háájí shíí silíí'. 'Éí t'áadoo ndajiiltsqá da jiní.

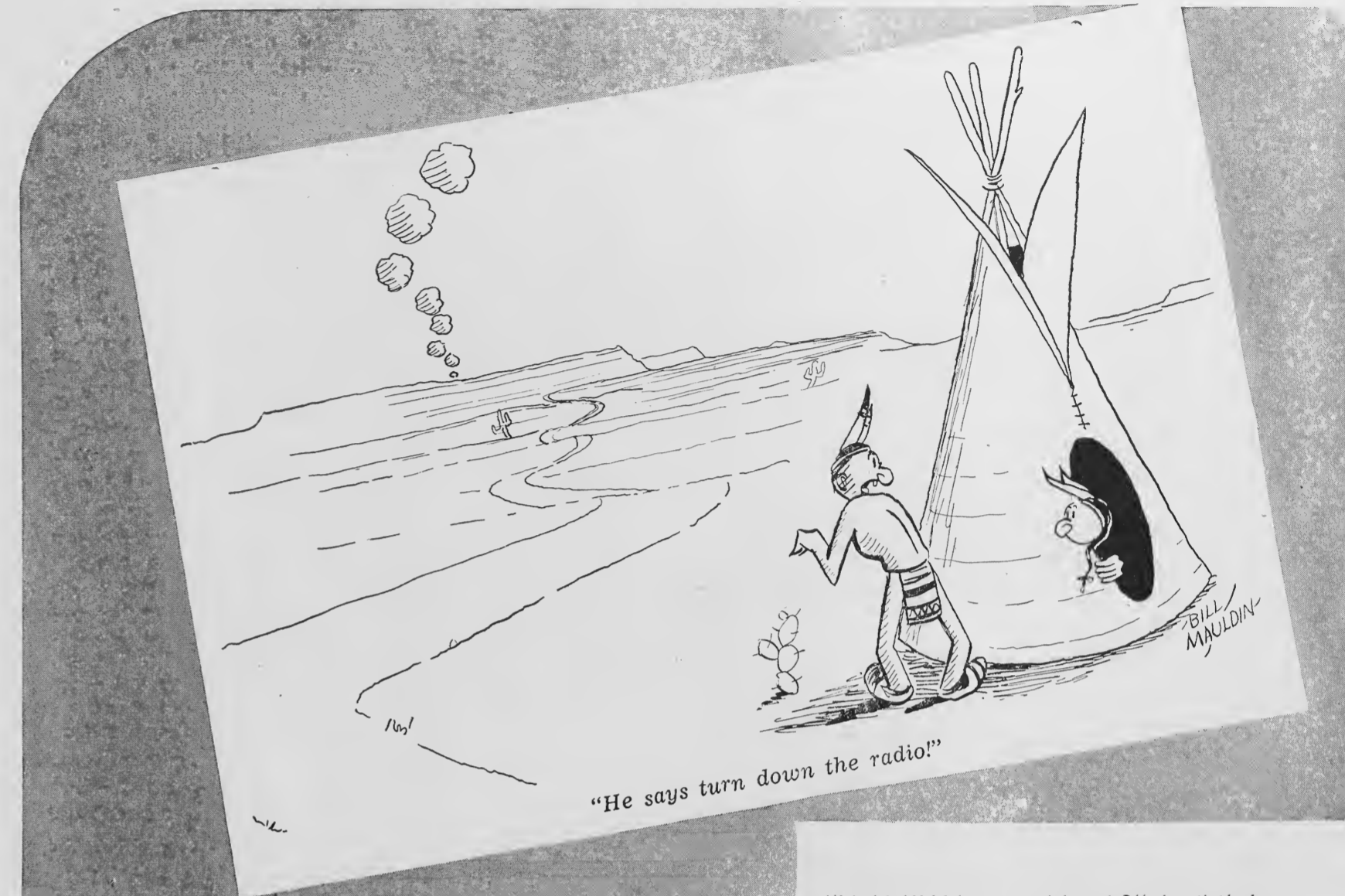
(ALL ILLUSTRATIONS BY COURTESY OF ARIZONA HIGHWAYS MAGAZINE)

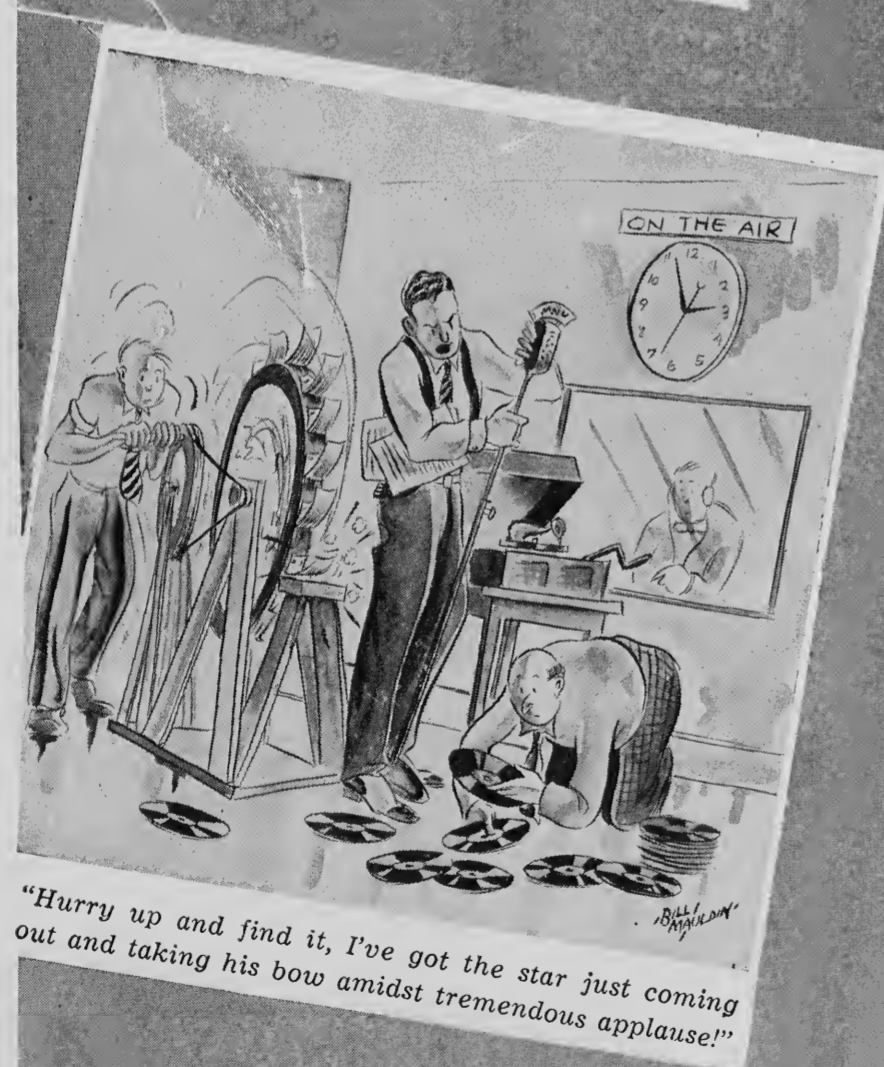
Kwii t'eyá Wupatki Ruin deiłní. Dook'o'oosłíid nahós'a'jí 'áhoot'é. Tseebíidi neeznádiin náahaiídqá' daats'í t'áa bii' dahooghan nt'ée' lá jiní. Kwii dabighanéé dibáa' daats'í bik'ee yóo 'ada'iiznáa lá jiní. Doodaii' t'áa ha'át'íhíida daats'í 'áhásdijid.

"Doo lá dó' kq' na'atbaqsii shisiih da!!"

"Ha'át'íí lá baa naah'aash?" danihiłni.

"Tsxíłgo hádíní'íí!!"

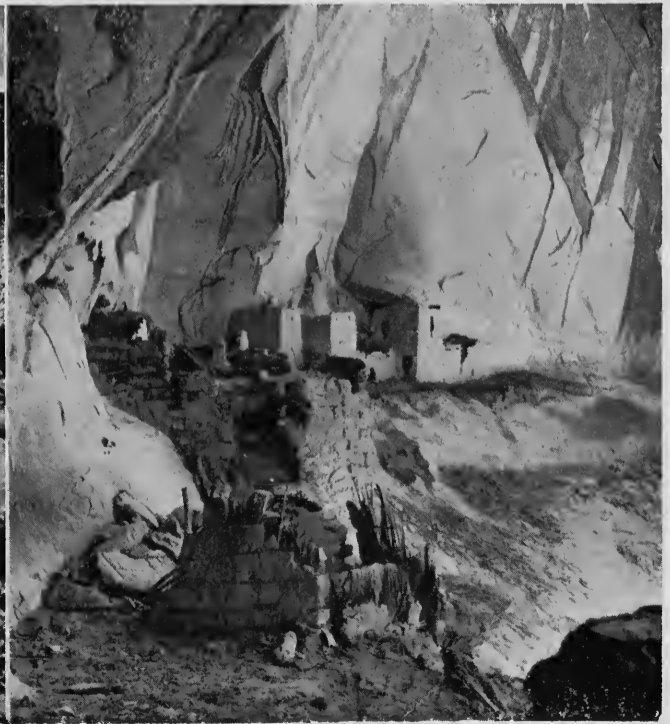
"Doo hođina' shá niná'nídlé!!"

Díí Dziłghá'ítahdi 'áhoot'é. Kinishbá hoolghé jiní Dziłghá'ík'ehjí. Náhást'éidi neeznádiin náahaiídqá' daats'í t'áa bii' dahooghan nt'éé' lá jiní. Yii' dabighanée shíí' éí háájí daazlǫ́'.

Díí Bitát'ahkin nahós'a'gi 'áhoot'é. 'Ałk'idqá' díí tééh góyaa 'Anaasází k'éeda'didlééh nt'éé' lá jiní.

Kwii 'áhoolghé Bitát'ahkin. Díí kinígíí bighi' tseebídiin dóo ba'aan hastqágo 'ałqáq na-haz'q. Kiva deiłníigo t'áadoo le'é biniighé bii' 'álah nda'adleełígíí hastqágo haz'q jiní.